

היציאה לטבע - בהיבט התורני

הרב דוד אביחיל

לע"נ נעם מאירסון הי"ד

מבוא

היציאה לטבע, הסיור או הטיול, אשר הפכו לדרך מיוחדת של בילוי לרבבות משפחות ובני נוער בארץ, דורשת התבוננות מעמיקה.

עולה התמיהה, מהו הגורם הפנימי השולח אנשים מבתיהם להלך במרחבי הארץ, לעיתים בחום כבד או בקור וגשם, לעיתים, בתנאי לינת שטח בשק שינה על אדמה קשה? כמו כן, יש להתבונן על סגנונות הטיול השונים ולשאול. האם טיול של בילוי דינו כסיור לימודי? האם טיול של מנוחה והבראה הרי הוא כטיול הכולל מאמץ גדול? אנו מוצאים בדבריהם של חכמי ישראל על הטיול, שהם רואים ביציאה לטבע ולטבע, מספר אופנים אשר ניתן לדרגם ע"פ רמת השפעתם על האדם:

האופן הראשון – יציאה לטבע על מנת להבריא, לנוח, לחזק את הגוף או את הנפש. המפגש עם הטבע מבריא את המטייל, מיישר את המידות, מנטרל ומבטל כעסים ודאגות. ומאפשר למטייל לשוב לחיים החברתיים טהור יותר ומאוזן יותר.

האופן השני – היציאה לטבע מטביעה חותם על המטייל בהיבט המוסרי. הטבע מלמד את המטייל מוסר ומידות טובות. המטייל חווה מפגש ישיר עם תופעות שונות המשפיעות על אישיותו ובונות אותה. אך בתנאי, שייתן דעתו על הסובב אותו ויקשיב היטב ל"שיעור" שהטבע מלמד אותו; במה שהוא חווה פיזית בגופו ממש, בחוויותיו הויזואליות והשמיעתיות, במפגש עם צמחים או בעלי חיים ובמפגש עם השטח הגיאוגרפי והשפעתו הנפשית על המטייל.

האופן השלישי – המפגש עם הטבע מביא את המטייל לתובנות רוחניות עמוקות, המלמדות אותו על הבורא. הטבע משמש כשער לעולם רוחני עמוק, המפגיש את המטייל עם הרצון האלוקי, עם ההשגחה והחכמה האלוקית המתגלים בטבע.

האופן הרביעי – היציאה לטבע מחברת את המטייל עם ארצו. המטייל בשבילי הארץ חש קשר עמוק יותר לארץ ולנופיה.

על אף כל האמור עד כה, יש להיזהר מיציאה לטבע שעניינה רק חיפוש אחרי חוויות וריגושים. או גרוע מכך, יציאה לטבע על מנת "להעביר את זמן" ולבטלו בחבורה. או אף גרוע יותר, יציאה לטבע, פגיעה בו והריסתו, כחלק מ"החוויה"... כל אלו פסולים מכל וכל.

הפגישה עם הטבע טובה לגוף ולנפש

הרמה הבסיסית של הפגישה עם הטבע, היא הפגישה המתקנת ומבריאה את הגוף, עצם ההליכה בטבע ונשימת האוויר הצח מועילים לבריאות האדם. בדרך זו הדריך אותנו הרב קוק: "אם כשהאדם הרחיב צורכו בכל ענייניו, והרבה להשתמש בכל עניינים מורכבים שהמציא בעמלו והמצאותיו, מכל מקום ראוי שיזכר תמיד כי ראוי להתקרב לעצם הטבע, ולהרגיל עצמו להיות חי עמו... והחינוך הזה יועיל הרבה לבריאות הגוף..."¹

בנוסף לכך, היציאה לטבע מועילה לבריאות הנפש, ומתוך כך מבריאה גם את הגוף. עצם המפגש עם האיזון הקיים בטבע, מעורר את האיזון הטבעי הקיים באדם, כפי שמלמד הרב קוק:

בתגרת יד החברה האנושית, התרחק האדם מרגשות הטבע הטהורים ונעכרה גם כן דעתו. על כן המידה שתשיבהו אל ישוב דעתו הטבעית היא הקורת רוח הכללית המשותפת שימצא האדם בטבע... קול זמרת הצפרים... מראה הדר הכרמל והשרון בפרחיהם הנחמדים, ריח השושנים וכל פרי חמד אשר בגן ד'... אלה הם משיבין את דעתו אל הטבעיות...²

השבת הנפש אל הטבעיות בריאות היא גם לגוף, שהרי הבריאות הגופנית קשורה ונובעת מבריאות הנפש. אשר על כן, לא יפתיע אותנו לשמוע, שכשהיה הרב צבי יהודה זצ"ל בחו"ל, נהג לצאת יום בשבוע לסיור, מצד התועלת הבריאותית והפגישה עם נפלאות הבורא.³

תיקון המידות ע"י היציאה לטבע

לא רק הבראת הגוף והנפש יש ביציאה לטבע. הטבע הוא גם מורה גדול למוסר ולתיקון המידות כפי שמלמדנו רבי יוסף אלבו:

שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: כל האומר פרק שירה בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. ואין הכונה על ההגיה והצפצוף בפה, אלא על מחשבת הלב, כמו: אמרתי אני בלבי (קהלת ב'). והמחשבה היא שיסתכל כי מכל אחד מן הנבראים הנראים לעין, יש ליקח ראייה על איזו מדה טובה או מוסר השכל או דבר חכמת בינה...⁴

וכן מובא בגמרא: 'א"ר חייא, מאי דכתיב: מלפנו מבהמות ארץ. זו פרדה שכורעת ומשקנת, ומעוף השמים יחכמנו. זה תרנגול שמפיס ואחר כך בועל. אמר רבי יוחנן:

1. עין א"ה ברכות, מ' עמוד 181 אות כז.

2. שם, דף נז עמוד 297 באמצע פסקה קיא.

3. צמח צבי, אגרת סב. הוצאה שנייה התשנ"ז.

4. ספר העקרים, מאמר ג' פרק א' עמ' רנה, הוצאת מישור תשנ"ה.

אלמלי לא נתנה תורה לישראל, למדנו צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה (עירובין פרק י' דף ק' ע"ב)⁵
אם כן, עלינו להתבונן וללמוד מוסר וחכמה מהטבע ככל יכולתנו.

בניין האמונה והעמקתה

ההתבוננות בטבע בונה ומחזקת באדם את אמונתו. וכך כתב הרב קוק: 'צריך להראות את הדרך איך נכנסים אל הטרקלין - דרך השער. השער הוא האלהות המתגלה בעולם, בעולם בכל יפיו והדרו, בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה, בים וגליו, בשפירי שחק ובהדרת המאורות...'⁶
וכבר לימדנו הרמב"ם:

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו. בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: צמאה נפשי לאלהים לאל חי. וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו וירא ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות. כמו שאמר דוד: כי אראה שמיך וגו' מה אנוש כי תזכרנו וגו'. ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם. כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.⁷

ומוסיף הרמב"ם: 'בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו ומכיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם וכיוצא בו ויראה חכמתו של הקב"ה בכל היצורים וכל הברואים, מוסיף אהבה למקום ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב המקום ברוך הוא, ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו...'⁸

אם כן, חובה עלינו לצאת לטבע ולהתבונן בנפלאות הבורא, כדי להתקרב אליו.⁹ חובה זו הדגיש רבנו בחיי: 'הבחינה בברואים והבאת ראייה מהם לחכמת הבורא ית' אנו חייבין בה מן המושכל ומן הכתוב ומן הקבלה'.¹⁰

5. שם עמ' רנד.

6. אורות, עמ' קיט, הוצאת מוסד הרב קוק.

7. יד החזקה - הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה ב', רמב"ם פרנקל.

8. שם, פרק ד' הלכה יב.

9. בדברי ר' צדוק הכהן מלובלין: "ואומרים בשם הרבי ר' בינם צוק"ל שפירש, שאמר לעולמו 'די', שמזה יספיק שיכיר הנברא מלכותו ית"ש. והוא, כי תכלית מכוון הבריאה, שיכיר האדם מלכותו, ומכל מה שנברא יכול ללמוד. וכמו שאמרו (עירובין ק ע"ב), אלמלי לא נתנה תורה, היינו למדין צניעות מחתול, גזל מנמלה, עריות מיונה וכו'. והיה העולם מרחיב והולך שיוכלו להכיר יותר מלכותו, עד שא"ל הקב"ה שאין צריכין להתפשט יותר, כי יש די בהבריאה שנברא עד היום להכרת כבוד מלכותו יתברך.

בראיה פנימית יותר, סבור רבי אליהו די וידאש, בעל ראשית חכמה, שיש להעמיק בכל פרט ופרט בבריאה:

צריך להסתכל ולדעת כי כפי הנתיב שעל ידו נבראו, כך יורה בחינתה וצורתה. כמו השושנה שיש לה שלשה עשר עלין וחמשה עלין תקיפין, כדפרש רשב"י ז"ל (בראשית א, א) צריך להבין ולהסתכל בחכמה האלהית שבראה בכח נתיב פלוני ומפני כך חייב יציאת פעולתה בכך עלין. ויש שושנה שבה חמשה עלין, כדפרשו בתקונים (עא, א) המורה על חמש אותיות אלהים כדפרש רשב"י שם...

ויש עוד דברים בעניין הבחינה כאשר יבחין ויש בענייני פרטי העולם ימצאם כולם רומזים לעניינים עליונים ואין צריך להאריך בהם...¹¹

ועוד מרחיב ומדגים שיש להקשיב לרעם,¹² ולקולות שמשמיעות החיות וללמוד מהם, ולהיות מוכנים לקבל מהם את ההשפעה הרצויה.¹³

כך גם מלמדנו הרב צבי ישראל טאו:

הרבה יש ללמוד מסדרי ההנהגה האלוקית בבריאה בכללה לסדרי ההנהגה האלוקית באנושות, ובאומה הישראלית בפרט. באיוב אומר אליהוא: 'מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו' כוונת דבריו – לומר שחכמה יתרה יש באדם על בעלי החיים. אולם יש להסביר שכוונת הפסוק היא ללמדנו שיש להתבונן בחכמה הגדולה הנסתרת בעניינים הטבעיים, וללמוד ממנה לתהליכים העוברים על האדם בכלל ועל האומה הישראלית בפרט. יש מקום איפה, להתבונן בתהליכים הטבעיים המתרחשים בעולם הטבע על מנת ללמוד מהם לסדרי גאולת ישראל.¹⁴

והנה, אברהם אבינו עליו השלום היה הראשון שהתחיל להכיר אלהותו ית' בעולם, והסתכל בבריאה וממנה למד יצחק ויעקב הכירו אלהותו ית' מכל הבריאה, וזה שנאמר, וארא אל וגו', באל שדי. כי בזה השם נגמר הבריאה להיות ממנה הכרת מלכותו."

ובספר מאור ושמש: "וכל מי שרוצה לבא להשגות אלהות ישיג חכמת אלהותו יתברך שמו מכל הברואים שבעולם ואפילו מבריה קטנה שבקטנות שבעולם יוכל לראות ממנו חכמת אלהותו יתברך שמו. וממילא כשיסתכל האדם בחכמת אלהות שכל הברואים שבעולם שכולם בחכמת אלהותו נבראו והם חיים וקיימים בחכמתו ית"ש שנתן חיות להיות להם קיום בעולם ועל ידי זה יוכל לבא לחכמה עילאה להיות דבוק בהחכמה עילאה ולמשוך משם כל השפעות טובות".

10. חובת הלבבות, שער שני שער הבחינה - פרק ב'
11. ראשית חכמה, שער האהבה פרק חמישי, עמוד תלה. הוצאת המכון למחקר ולהפצת ספרי מוסר ותורת החסידות "אור המוסר".
12. שער היראה פרק יא עמוד רה.
13. שם עמוד רו.
14. אמונת עתנו, חלק א עמוד נח.

מרחיב הרב טאו להסביר את התופעות הטבעיות העוברות על הפרפר על פי המחקר המדעי, ומשווה אותן לתהליכי גאולת ישראל: 'אנשי האמונה שבדור יודעים הם שכשם שכל שלבי ההתפתחות והנסיגה של הפרפר לא במקרה הם נעשים... כך גם בבנייה של כנסת ישראל'...¹⁵

מפגש נכון עם הטבע ע"י התורה

עם כל זאת, אין ספק שההתבוננות בטבע אינה מהווה תחליף ללימוד התורה. מתוך לימוד התורה ניתן להתבונן ולהכיר את כבוד מלכותו המופיע בטבע. על ההכנה הרוחנית והלימודית הנצרכת להבנת המשמעויות שבטבע, לימד אותנו הרב קוק:

שכל המאורעות שבעולם, כל היצורים, כל מעשיהם וכל פרטי עניניהם, טבעיהם, תכונותיהם, מדותיהם, ארחות חייהם, החמריים וקל וחומר הרוחניים, הכל הוא תמצית מההופעה של כללות ההויה, ויש הכנה בשכל ובכח ההשערה הרוחנית למצוא את השרשים במקורם... התכלית האחרונה של כל ההויה כולה הוא גילוי אור ד'... ואז יהיה העילוי של כל ההויה כולה זורח בכל פרט ופרט בפני עצמו... והכל מלא אור ד' וכבודו...¹⁶

לכן ממליץ הרב קוק:

אם תרצה, בן אדם הסתכל באור השכינה בכל היקום, הסתכל בעדן החיים השמימיים, איך הם מתפלשים בכל פינה וזוית שבחיים... התבונן בפלאי היצירה, בחיי האלוהות שלהם לא בתור איזו תכנית כהה שממרחקים מציגים נגד עיניך, כי אם דע את המציאות שאתה חי בה.¹⁷ וקובע: "מתגלה האור האלוקי... בכל אורחות החיים, בכל חיי כל חי, ובכל סדרי תבל, במשטרי העמים ובמהלכי הרוח אשר לאדם בכלל...".¹⁸ "בכל בריה רואים את מסקנת החיים של שטח רחב מאד, של עומק ורום גדול ונעלה...".¹⁹

יש לדעת: 'כל הכשרונות הנפלאים הנמצאים בבעלי חיים, שלפעמים אנו משתוממים עליהם, והאדם לא יוכל להגיע להם ולחקותם כי אם אחרי למוד גדול וארוך... הם באים אליהם מפני שכל מדרגות בעלי החיים למיניהם, אורות החיים שלהם הם שברים של נשמה גדולה עליונה מלאה חכמה וכשרון שנתחלקה לסעיפים רבים'.²⁰

15. שם עמ' סה.

16. אור"ק ב' עמ' שצד.

17. שם, א', עמ' פג.

18. שם, עמ' קנה.

19. שם, ב' עמ' שנז.

20. שם עמ' שנח.

היציאה לטבע בתשובה לשאלה הלכתית

הרב עובדיה יוסף שליט"א [ז"ל] מנמק את תשובתו לשאלה שנשאל ע"פ העיקרון שלמדנו,²¹ ומביא דוגמאות מגדולי ישראל בעניין:

נשאלתי אם יש איזה נדנוד איסור לבקר בגן החיות ולהסתכל בחיות ובעופות הנמצאים שם. או אין בזה שום קפידא. הא ודאי שאין בזה שום נדנוד אסור. כיון שמכוין להסתכל בעולמו של הקב"ה ולברך בשם ה'. וכן כשמתכוין לדעת ולהכיר החיות וטבעיהם להבין דברי חכמים וחידותם, והלכותיהם שהובאו במס' כלאים (פ"ח) ושאר דוכתי. (וע' חולין נו:)...

החיד"א ז"ל עצמו במדבר קדימות (מע' ב אות כב) סיפר, שביקר בגן החיות שבלונדון, וראה שם חיות משונות, ונשר יפה מאד בן מאה שנה, ועוד כמה מיני חיות מאמריקא. (וע"ע שם בהשמטות). וכן בספרו מעגל טוב השלם כ"ב באורך וברוחב יותר. ע"ש. ולא חשש כלל לכל הפוסקים הנ"ל. אלא ודאי דבחיות גופן לכולי עלמא משרא שרי, שמתוך כך יכיר גדולתו יתברך בכתוב מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית וכו'... והן עתה ראיתי בס' לקט יושר לתלמיד מהרא"י (בחאו"ח עמוד טו), שאמר מהרא"י שלא ראה ארי מימיו, לכן הלך בשבת לראות שני אריות שהובאו שם. הרי לפנינו מעשה רב מהגאון מהרא"י להקל.

וכן שמענו על כמה גדולים חקרי לב חסידים ואנשי מעשה שעשו מעשה בעצמם לבקר בגן החיות, ויש להם על מה שיסמוכו, שכן נראה עיקר להלכה. והמחמיר יחמיר לעצמו, והשואל מורים לו היתר, שהכל לשם שמים. וכמ"ש בכל דרכיך דעהו וכו'.²²

לכן אומר הרב קוק:

כמה נואלו האנשים שאינם מסתכלים בפליאות הטבע וחוקותיו בגודל מעשה אלוקים שבעולם.

באין בסיס של השקפה חומרית גדולה ועשירה, ההשקפה האצילית מטשטשת. כל החוצפה והכפירה באה לעולם לתבוע את עלבון החומר מבעלי הצורה המפריזים, העושים עוול להחומר בבטלם וברודפם אותו בין בצדו המעשי בין בצידו העיוני.

וכל המטפלים בחומר ביושר ובצדק, בין הנותנים חלק הגון לגוף ולתביעותיו, לחברה ולתביעותיה וצרכיה הארציים, בין המיחדים זמן להסתכלות מדעית בכל ערכי החומר, בארץ ובשמים וכל אשר בם, בהיות עינם וליבם אל הרוח

21. ראה עוד בעניין ההלכתי, לקמן בתשובת ר' משה פינשטיין לעניין מצוות סוכה.

22. שו"ת יביע אומר, חלק ד או"ח סימן כ.

והנשמה העליונה מכל, הם מביאים את ברכת האושר והשלום בעולם, והם הם הנם החיל אשר נגע אלוקים בלבם, בוני חרבות, ומשובבי נתיבות.²³

הקשר בין העם וארצו – בניית הקשר הרוחני לארץ

עד כה ראינו שהיציאה לטבע בונה את האדם בגופו ובנפשו, מחכימה אותו ומחזקת את אמונתו, אולם תחום נוסף בו היציאה לטבע תורמת את חלקה הוא הקשר לנחלת ה': 'דרך הביטוי היותר מצויה לאהבת הארץ, בצורתה היותר פשוטה ומליאת החיים, היא הטיול בנופיה, 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה'... הטיול הפך להיות, במובן מסוים, לסדנת הפיתוח של היחס והקשר המעמיק שבין בן – הארץ לארצו...²⁴

אך יש לזכור שלא די ביציאה לטבע לבדה, ללא העמקה יהודית – רוחנית:

הנוף הפיזי כשלעצמו, בחיצוניותו, בגבולי המסגרת המצומצמים של ממשותו, אף אם נשגב הוא באמת ביופיו ומפעים את הנפש המתערה בקרבו... אין הוא יכול למלא את המשאלה הרוחנית בדבר משמעות החיים ותוכן מגמתם האידאלית, מטרתם המוסרית ומהות חפצם... דווקא באותם רגעי שיא עליונים שבמהלך תחיתנו הלאומית... והנפש תתבשם בתענוגים מחוויית פגישתה המתחדשת עם רגבי אדמת מולדתה האהובה, אי אפשר שלא להבחין בהעדרו של מימד העומק הרוחני מהחוויה התודעתית הנולדת.²⁵

ולכן יש להעלות את רמת המפגש עם הטבע למפגש עם הרצון והחכמה האלוקיים המופיעים בו, או אז: 'עצם פגישת החיים הבלתי אמצעית, מליאת הרעננות, עם הארץ ונופיה, פועלת על הנפש הישראלית להרשימה בחותם האחדותי העליון... מבעד לכלל מחמדי יופיה של ארצנו, של נופי הרריה ועמקיה, רמותיה ומישוריה, נויי אילנותיה וברכת פירותיה וכל הצומח והחי אשר עליה, תבצבץ להופיע חיוניות קדושתה השלימה, הקדושה שבטבע'.²⁶

הצמאון לטייל בארץ ישראל נובע משורש עמוק מאד: 'עצם השאיפה הטבעית להתדבקות של חיים ביפיות נוף חמודות מולדתנו... עולה היא בשורשה העליון, מעצם תוכנה ותכונתה של סגולת האחדות האלוקית העליונה המונחת בה ביסוד מעמקיה הנשמתיים המקוריים'.²⁷

23. הרב קוק זצ"ל, קובץ א' אות תקצ.

24. הרב עוודד וולנסקי, אבן ישראל, חלק ג' עמ' שכ.

25. שם, עמ' שכג.

26. שם עמ' שכח.

27. שם עמ' שמט.

חשיבות הטיול בארץ בהלכה

לדברים האמורים עד כה יש גם משמעות הלכתית כפי שפוסק הרב אליעזר וולדנברג, במכתבו לרב צבי יהודה קוק זצ"ל:

מוצש"ק אור לטו"ב כסלו תשי"א. ירושלים עיה"ק תובב"א. החיים והשלום אל הוד כבוד ידידי וידיד ה' עמו וארצו הרב הגאון הנעלה בנש"ק²⁸ וכו' מוהר"ר²⁹ צבי יהודה הכהן קוק שליט"א.

אחדשכת"ר³⁰ באהבה וכבוד. מכתבו היקר קבלתי, והנני מודה לו על דבריו הנעימים...כשהוא עולה למטרה זאת לראות את א"י ולטייל בה ג"כ אין זה בכלל טיול רגיל, דעלייה למצוה נמי מצוה הוא, עיין בא"ר³¹ בס"ק י"ג. וכן מבאר זה הריב"ש בסי' ק"א דאע"פ שאין ההליכה עיקר המצוה, מכל מקום כיון שהולך לעשות המצוה נקרא עוסק ע"ש.³²

וכן הרב משה פיינשטיין זצ"ל, מביא שאולי יש עניין של מצווה לטייל בארץ ישראל, ויתכן לפטור מישהו מחובת סוכה אם אין לו זמן אחר לטייל בארץ:

אם יש בזה חלוק בין א"י לחו"ל, ולא כתב כתר"ה³³ טעם לספקו דבלא טעם ודאי אין לחלק, אבל אולי כוונתו לאחד מחו"ל שבא על זמן קצר לא"י. שכל טירחא הגדולה והוצאה הגדולה היתה בשביל שרוצה לראות כל א"י ואין לו ע"ז רק ימים מועטין שאולי אצלו הוא צורך ממש לא ענין טיול והנאה בעלמא שלא נפטר בשביל הנאתו יותר לישן בבית ובחוץ מבסוכה דראיית המקומות הוא לו צורך גדול. שלכן לזה מסתבר שמותר אם אינו יכול להיות עוד איזה ימים בשביל הטיול, והוא לאו דוקא א"י שיש אולי גם מצוה בזה. אלא, אף הנוסע למדינה אחרת שאיכא דברים שרוצין האינשי לראות יהיה רשאי אם לא יוכל להיות שם איזה ימים אחר הסוכות לראות זה.³⁴

הזהירות בטיול

הטיול עלול לגרום לירידה מוסרית

כל האמור עד כה הוא דווקא כאשר הטיול הוא אינו למטרות בילוי ותענוגות, אלא מתוך רצון לבניין האישיות וחזוק הקשר לארץ, אולם כאשר מטרת הטיול היא

-
28. בנם של קדושים.
 29. מורנו הרב ר' אחרי דרישת שלום כבוד תורתו.
 30. אליהו רבא.
 31. שו"ת ציץ אליעזר, חלק ד' סימן ה פרק ב.
 32. כבוד תורתו הקדושה.
 33. שו"ת אגרות משה, חלק אה"ע ד' סימן לב.

חיפוש אחר הנאות ותענוגות בלבד, אזי הוא מזיק. ולכן, סתם בטלה נקראת 'טיול' בלשון חז"ל.

הרמח"ל סבור שיש ערך לטיול, אך ורק כאשר הטיול הוא לצורך של בניין והתפתחות:

כבר יוכל להיות הטיול הכנה לעבודה, אם יצטרך לאדם כדי להרחיב את דעתו שיהיה מוכן להשכיל, אך אם הטיול במהותו לא יהיה מן המותרים, או בכמותו יהיה יותר מדאי, או יהיה בחברת בלתי מהוגנים וכיוצא בזה, הרי הוא מכלל הפעולות אשר לא תעשנה. והנה כמשפט הפעולות כך משפט העיונים בלי הפרש כלל, כי כיון שתכלית כל עניני מציאות האדם בעולם הוא תכלית אחד, צריך גם כן שכל עניניו ילכו מהלך השגתו ותהיה מגמתם הצלחתו.³⁵

עוד אומר הרמח"ל: "הטיול והדבור אם אינו בדבר אסור, ודאי, דין תורה, מותר הוא, אמנם כמה בטול תורה נמשך ממנו, כמה מן הלשון הרע, כמה מן השקרים, כמה מן הליצנות, ואומר (משלי י'): 'ברוב דברים לא יחדל פשע'.³⁶ לכן חשוב לדעת לטייל! יש לדעת באיזה אופן מטיילים, כמה לטייל ועם מי לטייל.

אף המהר"ל רואה בטיול אפשרות של בטלה: "שדקדקו זה מדלא כתיב הולך מרדכי לפני חצר בית הנשים לדעת שלום אסתר רק אמר מתהלך ופירושו שהוא היה מתהלך כמו האדם שהוא הולך דרך טיול לא לעשות דבר רק שהוא הולך דרך טיול אם אחר צריך לו ימצא אותו".³⁷

או אף גרוע מזה:

בא לבאר עניני הליצנות שהם על שלשה פנים, האחד ליצנות שהוא בדברים שהם טיול האדם מעניני שחוק אשר נמשך לזה לב האדם ונהנה בו השומע כאשר יראה לפניו דברי ליצנות כמו אלו, והשני מיני שחוק מן צידת חיות, ודבר זה ענין בפני עצמו כי הם דברי גרוי ומלחמה, והשלישי ממיני הליצנות הוא מן התחבולות שעושים הליצנים והוא דבר בפני עצמו.³⁸

הטיול עלול להיות קשור לזחיחות הדעת ולקלות ראש, כפי שאומרת הגמרא: "תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז. ומעשה שבא ר' אלעזר בן ר"ש ממגדל גדר מבית רבו והיה רוכב על החמור ומטייל על שפת הנהר ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה".³⁹

35. דרך חכמה.

36. מסילת ישרים פרק יג - בביאור מדת הפרישות.

37. אור חדש עמוד קיז:

38. נתיבות עולם ב - נתיב הליצנות - פרק ב

39. תענית כ', ב'. בהמשך המעשה מספרת הגמרא שפגש באדם מכוער והעליבו.

מטיול כזה מזהיר ר' יהודה החסיד: "כל דבר חסידות לנהוג בו בכל יום דברים שיצרו קשה עליו, כגון רכילות, ויצר הרע, דברים בטלים, שלא לדבר שקר, ושלא לראות בנשים, ולדבר דברים חדושים מדברי העולם, ללכת לטייל, שעל הכל יש יצר..."⁴⁰

גם כאשר יש חופש לאדם, והוא יוצא לטייל, הטיול צריך להיות מתוך כוונות של בריאות ומנוחה, החלפת כוחות ובניין הנפש, קירבה לבורא והתקשרות לארץ. ואפילו כך מזהיר ר' יונתן אייבשיץ מפני ירידה מוסרית:

וכן בענין טיול, שיאמר לו ביומא דפגרא הנה מצוה לטייל כדי שיהיה לך כח לתורה, והוא בכלל בריאות ושמירת הנפש, ומוטב שיחלל שבת אחת וכו'. ועל ידי כך בא אח"כ לבטולים רעים ושיחה בטילה ולשון הרע, ואפשר הסתכלות בנשים ותערובות התחברות במושב ליצים והרהור עבירה, דוד המלך צווח [תהלים קי"ט] חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, בכל יום אומרים לי הלוך למקום פלוני ומקום פלוני, ואשיבה רגלי לבית הכנסת ובית המדרש ויק"ר ל"ה א, וכן נאות.⁴¹

הטיול עלול לגרום לביטול תורה

כמוכן, שטיול ללא מגמה חיובית יש בו גם ביטול תורה. וכפי שמובא ב'ביאור הלכה', בענין חומרת ביטול תורה:

ב"ד סימן רמ"ו ס"א מבואר דצריך אדם לקבוע עת לת"ת ביום ובליילה, וע"כ מן הנכון שמלבד קביעות שאחר תפלת שחרית יקבע גם בין מנחה למעריב שבוה יצא גם ידי חובת למוד תורה בליילה. וענין לימוד בין מנחה למעריב משמע גם בגמרא [ברכות דף ד'] אדם בא מן השדה בערב הולך לביהכ"נ אם יודע לקרות קורא לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל וכו' עיין שם.⁴²

טיולים של גדולי ישראל⁴³

יש מגדולי ישראל שיצאו לטייל כמו רב ספרא:

מעשה ברב ספרא שיצא יום אחד עם תלמידיו לטייל חוץ לעיר פגע בחסיד אחד בא מן הדרך, אמר ליה לרב ספרא ולמה טרח מר כל כך, כסבור שיצא לקראתו להקביל פניו, אמר ליה רב ספרא לא יצאתי אלא לטייל, נתבייש

40. ספר חסידים - סימן י.

41. יערות דבש, חלק שני - דרוש ה (המשך)

42. סימן קנה, ד"ה "עת ללמוד" בהמשך דבריו אומר שהסיבה שאנשים אינם קובעים עיתים לתורה היא מפני שאינם יודעים את גודל החיוב של לימוד תורה ומביא בשם השל"ה שיש מעלה מיוחדת לחבר יום ולילה בלימוד תורה.

43. ועיין עוד לעייל בתשובת הרב עובדיה יוסף על גדולי ישראל שטיילו, וכן על הרב צבי יהודה בתחילת המאמר.

אותו חסיד. אמרו לו תלמידיו לרב ספרא ולמה אמרת כך, אמר להם ומה הייתי משקר, אמרו לו היה לך לשתוק, אמר להם אילו שתקתי לא הייתי מקיים ודובר אמת בלבבו וכמדומה לי שהייתי גונב דעתו.⁴⁴
 ועוד מגדולי ישראל שמתואר עליהם שיצאו לטיול:

ר' יוחנן הוה מטייל, סלק מטבריא לצפורין והוה ר' חייא בר אבא מסמך ליה...⁴⁵

רבי יצחק בר אלעזר הוה קאים ומטייל על משוניתא דימא דקיסרין...⁴⁶
 רבן גמליאל הוה מטייל מן עכו לכזיב, והיה טבי עבדו מהלך לפניו ורבי אלעאי מאחוריו...⁴⁷

רבי אלעזר בן שמוע הוה מטייל על כיף ימא רבא.⁴⁸

לסיכום, יש מקום ליציאה לטבע מתוך רצון להיות בריאים יותר בגוף ובנפש, לתקן ולאזן את האישיות, ללמוד מוסר ומידות טובות, להיפגש עם חכמת הבורא ורצונו, ובוודאי שבארץ ישראל יש מקום לחיבור וקישור לארץ, וכל ארבע אמות בארץ ישראל, מקנות לו חלק לעולם הבא. כדברי הגמרא⁴⁹: 'א"ר ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא'. אולם אם הטיול נעשה באווירה של בטלה וקלות ראש, חיפוש הנאות ותענוגות, עדיף שלא לקיימו.

44. ראשית חכמה, פרק דרך ארץ – הקדמה.

45. ובמדרש רבה ויקרא, פרשה ל פסקה א

46. שם, בראשית פרשה י פסקה ז.

47. שם, ויקרא פרשה לז פסקה ג.

48. שם, קהלת פרשה יא פסקה א.

49. כתובות דף קיא עמוד א.